

Саветодавна комисија за људска права

ТСС зграда Д-12, седиште мисије УНМИК-а, Приштина, Косово, електронска пошта hrap-unmik@un.org, телефон +381 (0)38 504 604 локал 5182

МИШЉЕЊЕ

Датум усвајања: 25. април 2013. године

Предмети бр. 248/09, 250/09 и 251/09

Душан ТОМАНОВИЋ, Јелена ТОМАНОВИЋ-КОКОВИЋ и Верица ТОМАНОВИЋ

против

УНМИК-а

Саветодавна комисија за људска права, на заседању одржаном 25. априла 2013. године, уз присуство следећих чланова:

г. Марека НОВИЦКОГ, председавајућег
гђе Кристин ЧИНКИН
гђе Франсоаз ТУЛКЕНС

Уз помоћ

г. Андреја АНТОНОВА, извршног службеника

Узевши у обзир изнад поменути жалбу, уложену сагласно члану 1.2 Уредбе УНМИК-а бр. 2006/12, од 23. марта 2006. године о оснивању Саветодавне комисије за људска права,

Након већања, обављеног такође и електронским путем, у складу са правилом 13 § 2 свог Пословника, доноси следеће закључке и препоруке:

I. ПОСТУПАК ПРЕД КОМИСИЈОМ

1. Жалба г. Душана Томановића (предмет бр. 248/09) уложена је 17. априла 2009. године и уписана 30. априла 2009. године. Жалба гђе Јелене Томановић-Коковић (предмет бр. 250/09) уложена је 17. априла 2009. године и уписана 30. априла 2009. године. Жалба гђе Верице Томановић (предмет бр. 251/09) уложена је 15. априла 2009. године и уписана 30. априла 2009. године.

2. Дана 23. децембра 2009. године, Комисија је позвала сваког жалиоца да достави додатне информације. Жалиоци нису искористили ову прилику.
3. Дана 9. септембра 2010. године, Комисија је одлучила да споји предмете бр. 248/09, 250/09 и 251/09 сходно правилу 20 Пословника Комисије.
4. Дана 2. новембра 2010. године, Комисија је проследила предмете бр. 248/09, 250/09 и 251/09 Специјалном представнику Генералног секретара (СПГС)¹ како би добила примедбе УНМИК-а на прихватљивост предмета. Дана 28. фебруара 2011. године, СПГС је доставио УНМИК-ов одговор.
5. Дана 13. априла 2011. године, Комисија је прогласила жалбу прихватљивом.
6. Дана 18. априла 2011. године, Комисија је проследила одлуку о прихватљивости СПГС-у и затражила примедбе УНМИК-а на меритум предмета.
7. Дана 17. јуна 2011. године, СПГС је доставио додатна запажања у вези са меритумом предмета.
8. Дана 12. новембра 2012. године, Комисија је од УНМИК-а затражила да потврди да ли се објављивање списка у вези са предметом може сматрати коначним.
9. Дана 29. новембра 2012. године, СПГС је доставио УНМИК-ов одговор.

II. ЧИЊЕНИЦЕ

A. Општи преглед догађаја²

10. Предметни догађаји су се одиграли на територији Косова након успостављања Привремене управе мисије Уједињених нација на Косову (УНМИК), јуна 1999. године.
11. Оружани сукоб током 1998. и 1999. године између српских снага с једне стране и Ослободилачке војске Косова (ОВК) и других оружаних групација косовских Албанаца с друге стране добро је документован. Након неуспеха међународних напора за решавање сукоба, 23. марта 1999. године, Генерални секретар Северно-атлантског споразумног савеза („НАТО“) објавио је почетак ваздушних напада на Савезну Републику Југославију (СРЈ). Ваздушни напади су почели 24. марта 1999.

¹ Списак скраћеница и акронима коришћених у тексту налази се у приложеном Прилогу.

² Списи на које се Комисија позива при навођењу овог општег прегледа догађаја су следећи: ОЕБС, „Како је виђено и испричано“, 1. том (октобар 1998 – јун 1999.) и 2. том (14. јун –31. октобар 1999.); тромесечни извештаји Генералног секретара УН-а о Привременој управи мисије Уједињених нација на Косову; Годишњи извештаји полиције УНМИК-а (2000, 2001.); Фонд за хуманитарно право „Отмице и нестаници неалбанског становништва на Косову“ (2001.); Фонд за хуманитарно право „Косовска књига памћења“ (<http://www.kosovometogubook.org>); УНМИК-ова канцеларија за нестала лица и судску медицину, Извештај о активностима 2002-2004.; Европски суд за људска права, *Бехрами и Бехрами против Француске и Сарамати против Француске, Немачке и Норвешке*, бр. 71412/01 и 78166/01, одлука од 2. маја 2007; Међународна комисија за нестала лица, „Ситуација на Косову: попис“ (2010.); подаци које је издао Високи комесар Уједињених нација за избеглице (доступни на адреси www.unhcr.org) и Међународни комитет Црвеног крста (доступни на адреси <http://familylinks.icrc.org/kosovo/en>).

- године, а окончани су 8. јуна 1999. године, када је СРЈ пристала да повуче своје снаге са Косова. Дана 9. јуна 1999. године, Међународне безбедносне снаге (КФОР), СРЈ и Република Србија потписале су „технички мировни споразум“ у коме су се сагласиле о повлачењу СРЈ са Косова и присуству међународних безбедносних снага након доношења одговарајуће резолуције Савета безбедности УН-а.
12. Дана 10. јуна 1999. године, Савет безбедности УН-а усвојио је Резолуцију 1244 (1999). Поступајући сходно Поглављу VII Повеље УН-а, Савет безбедности УН-а одлучио је да распореди међународне безбедносне снаге и цивилне представнике – КФОР, односно УНМИК – на територију Косова. Сходно Резолуцији Савета безбедности бр. 1244 (1999), УН-у је дата пуна законодавна и извршна власт за привремену управу на Косову, укључујући спровођење правде. КФОР је имао задатак да успостави „безбедну средину у којој избегла и расељена лица могу да се безбедно врате кући“ и привремено обезбеди „јавни ред и мир“ све док међународни цивилни представници не буду могли да преузму одговорност за овај задатак. УНМИК се састојао из четири главне компоненте или стуба којима су руководиле Уједињене нације (цивилна управа), Високи комесар Уједињених нација за избеглице (хуманитарна помоћ, која је постепено окончана јуна 2000. године), ОЕБС (успостављање институција) и ЕУ (реконструкција и привредни развој). Сваки стуб је био под управом СПГС-а. Резолуцијом Савета безбедности УН-а 1244 (1999) УНМИК је овлашћен да „унапреди и штити људска права“ на Косову, у складу са међународно признатим стандардима у погледу људских права.
  13. Процене у погледу утицаја сукоба на расељавање популације косовских Албанаца крећу се од приближно 800.000 до 1,45 милиона. Након усвајања Резолуције 1244 (1999), већина косовских Албанаца који су побегли, или насилно избачени из својих кућа током сукоба од стране српских снага, вратила се на Косово.
  14. У међувремену, чланови неалбанске заједнице – углавном, али не само, Срби, Роми и словенски муслимани, као и косовски Албанци за које се сумња да су сарађивали са српским властима – постали су мета распрострањених напада од стране наоружаних групација косовских Албанаца. Тренутне процене у вези са бројем расељених косовских Срба крећу се између 200.000 и 210.000. Док је већина косовских Срба и другог неалбанског становништва побегла у ужу Србију и суседне земље, они који су остали постали су жртве системских убистава, отмица, насумичног притварања, сексуалног насиља и насиља заснованог на полу, пребијања и злостављања.
  15. Иако постоји спор око бројки, процењује се да се догодило више од 15.000 смрти или нестанака током и одмах након косовског сукоба (1998-2000. године). Више од 3.000 етничких Албанаца и око 800 Срба, Рома и чланова других мањинских заједница нестало је током овог периода. Пронађено је више од половине несталих лица и њихови посмртни остаци идентификовани су до краја 2010. године, док се, од октобра 2012. године, 1.766 лица и даље води као нестало код Међународног комитета Црвеног крста (МКЦК).
  16. Од јула 1999. године, у склопу напора да се на Косово врати спровођење закона у оквиру владавине права, СПГС је затражио од држава чланица УН-а да подрже постављање 4.718 чланова међународне полиције као цивилне компоненте УНМИК-а. Задатак полиције УНМИК-а био је да саветује КФОР у вези са полицијским

питањима док полиција не добије довољан број чланова да преузме пуну одговорност за спровођење закона и да ради на развоју косовске полицијске службе. До септембра 1999. године, приближно 1.100 међународних полицајаца распоређено је у УНМИК-у.

17. Распоређивање полиције УНМИК-а углавном је завршено до децембра 2000. године, са 4.400 чланова особља из 53 земље, и УНМИК је преузео примарну одговорност за спровођење закона у свим крајевима Косова осим у Митровици. Према годишњем извештају полиције УНМИК-а из 2000. године, њој је пријављено 351 киднаповање, 675 убистава и 115 силовања у периоду од јуна 1999. до децембра 2000. године.
18. Услед колапса управљања правдом на Косову, УНМИК је јуна 1999. године успоставио ванредан правосудни систем. Он се састојао од ограниченог броја домаћих судија и тужилаца и функционисао је све до почетка рада редовног система правде, јануара 2000. године. Фебруара 2000. године, УНМИК је одобрио именовање међународних судија и тужилаца, најпре у области Митровице, а касније широм Косова, да би ојачао домаћи систем правде и гарантовао његову непристрасност. Од октобра 2002. године, домаћи систем правде састојао се од 341 домаћег и 24 међународне судије и тужиоца. Јануара 2003. године, Генерални секретар УН-а, при подношењу извештаја Савету безбедности о спровођењу Резолуције 1244 (1999) констатовао је да систем полиције и правде на Косову у то време „добро функционише“ и да је „одржив“.
19. Јула 1999. године, Генерални секретар УН-а изјавио је у извештају Савету безбедности да УНМИК већ сматра да је питање несталих лица посебно акутан проблем у погледу људских права на Косову. Новембра 1999. године, при полицији УНМИК-а је основана Јединица за нестала лица (ЈНЛ), која је била задужена за истраживање било могуће локације несталих лица и/или гробних места. ЈНЛ, заједно са Централном јединицом за кривичну истрагу (ЦЈКИ) полиције УНМИК-а, а касније наменска Јединица за истрагу ратних злочина (ЈИРЗ), били су одговорни за кривичне аспекте предмета несталих лица на Косову. Маја 2000. године, успостављена је Комисија за проналажење и идентификацију жртава (КПИЖ), којом председава УНМИК, ради проналажења, идентификације и распоређивања посмртних остатака. Од јуна 2002. године, новооснована Канцеларија за нестала лица и судску медицину (КНЛСМ) при УНМИК-овом Одељењу правде (ОП) постала је једини орган који је овлашћен да утврђује кретање несталих лица, идентификује њихове посмртне остатке и врати их породици нестале особе. Почевши од 2001. године, на основу Меморандума о разумевању (МоР) између УНМИК-а и Међународне комисије за нестала лица (МКНЛ) са седиштем у Сарајеву, допуњеног додатним споразумом из 2003. године, МКНЛ је спроводио идентификацију посмртних остатака путем ДНК анализе.
20. Дана 9. децембра 2008. године, одговорности УНМИК-а у области полиције и правосуђа на Косову су престале, а Мисија владавине права Европске уније на Косову (ЕУЛЕКС) преузела је пуну оперативну контролу у области владавине права, након саопштења председника Савета безбедности Уједињених нација, 26. новембра 2008. године (S/PRST/2008/44), којим се поздравља даље ангажовање Европске уније на Косову.

21. Истог дана, УНМИК и ЕУЛЕКС су потписали МоР о модалитетима и правима и обавезама које проистичу из преноса УНМИК-ових предмета ЕУЛЕКС-у и повезаних списа који се тичу истрага, оптужница и других активности које су у току, а које су предузели УНМИК-ови међународни тужиоци. Убрзо након тога, потписани су слични споразуми у вези са списима којима су се бавили међународне судије и полиција УНМИК-а. Сви споразуми су обавезивали ЕУЛЕКС да УНМИК-у пружи приступ документима који се односе на радње које су УНМИК-ови органи претходно предузели. Између 9. децембра 2008. и 30. марта 2009. године, сви списи кривичних предмета које су поседовали УНМИК-ово Одељење правде и полиција УНМИК-а предати су ЕУЛЕКС-у.

В. Околности везане за нестанак др Андрије Томановића

22. Први је жалилац (предмет бр. 248/09) син др Андрије Томановића. Други је жалилац (предмет бр. 250/09) кћер др Андрије Томановића. Трећи је жалилац (предмет бр. 251/09) његова супруга.
23. Према наводима жалилаца, др Томановић је радио у Клиничком болничком центру у Приштини од 1963. године до свог нестанка. Отприлике у 13.00 часова, дана 24. јуна 1999. године, др Томановић је позвао другог жалиоца како би јој јавио да је кренуо кући са клинике. Жалиоци од тада нису видели др Томановића нити су се чули са њим. Према наводима жалилаца, у време његовог нестанка, испред клинике је постојао контролни пункт КФОР-а.
24. Жалиоци наводе да су одмах пријавили нестанак тадашњем СПГС-у, полицији УНМИК-а, британском КФОР-у, МКЦК-у, Црвеном крсту Србије, УНМИК-овој Канцеларији за везу у Београду и владиним органима Југославије.
25. Трећи жалилац је приложила неколико писама уз своју жалбу. Прво писмо, датирано на 19. јул 1999. године, било је послато УНМИК-овој Канцеларији за везу у Београду и у њему се тражио састанак ради разговора о нестанку др Томановића, из напомену да су му због његовог постојећег здравственог стања потребни специјални лекови које највероватније не би добио ако је притворен. Друго писмо, датирано на 2. септембар 1999. године, било је послато СПГС-у и у њему се напомиње да би живот др Томановића био угрожен ако би му било онемогућено да добије одговарајуће лекове у притвору и моли се СПГС да предузме све мере како би расветлио нестанак њеног супруга и пронашао га без одлагања. Треће писмо, датирано на 27. септембар 1999. године, било је послато команданту КФОР-а и у њему се напомиње да је трећи жалилац обавештена о настојањима КФОР-а да пронађе др Томановића и траже се додатни напори од стране КФОР-а како би он био пронађен и враћен.
26. Међутим, др. Томановић још увек није пронађен.

В. Истрага

27. У вези са овим предметом, Комисија је од УНМИК-а добила истражне документе који су се претходно налазили код УНМИК-овог КНЛСМ-а и полиције УНМИК-а (ЈНЛ и ЈИРЗ). Комисија напомиње да је УНМИК потврдио да су достављена сва доступна документа.

28. Што се тиче објављивања података који се налазе у спису, Комисија подсећа да јој је УНМИК дао истражне списе ради разматрања уз обавезу чувања поверљивости података. У том погледу, Комисија мора појаснити да, иако њена процена овог предмета проистиче из детаљног разматрања доступне документације, објављује се само ограничен број информација из ње. Стога је у следећим пасусима наведен преглед релевантних истражних корака које су предузели истражни органи.
29. Није јасно који су истражни кораци предузети у периоду између 1999. и 2002. године. У спису се наводи да је истрага продужена и да је у њој учествовало неколико истражитеља. Међутим, дато је мало информација о томе које су конкретне истражне мере активно покренуте у вези са овим предметом.
30. Узете су изјаве од српске полиције 2002. године, и то од њена два бивша припадника особља, и достављене су полицији УНМИК-а. Такође се чини да су неки кораци предузети са закашњењем од стране полиције УНМИК-а. Према полицијским извештајима, датираним на 16. април 2004, гђу Верица Томановић је у неколико наврата контактирала полиција УНМИК-а и она је доставила имена могућих сведока догађаја везаних за нестанак свог супруга. Покушаји да се прикупе информације од једног од садашњих чланова особља у приштинској болници, где је др Томановић радио, учињени су 2004. године. Међутим, невољност дотичне особе да достави информације спречила је овај конкретан пут испитивања. Осим тога, чини се да је УНМИК-ова Канцеларија за везу у Београду у јуну и јулу 2004. године полицији УНМИК-а проследила додатне изјаве које се тичу тадашњих чланова болничког особља.
31. Напокон, у спису се такође помиње име могућег осумњиченог уз препоруку да се спроведе додатна истрага од стране Централне јединице за кривичну истрагу. Међутим, нису достављени никакви детаљи о томе које су званичне истражне мере накнадно предузете, уколико их је уопште било.

III. ЖАЛБЕ

32. Жалиоци се жале на наводни пропуст УНМИК-а да ваљано истражи нестанак др Томановића. У том погледу, Комисија сматра да се они позивају на кршење процедуралног проширења члана 2 Европске конвенције о људским правима (ЕКЉП).
33. Жалиоци се такође жале на душевну бол и патњу, које су им наводно проузроковане овом ситуацијом. У том погледу, Комисија сматра да се жалиоци ослањају на члан 3 ЕКЉП.

IV. ПРАВО

A. Наводно кршење процедуралне обавезе сходно члану 2 ЕКЉП

34. Комисија сматра да се жалиоци позивају на повреду процедуралне обавезе која проистиче из права на живот, загарантованог чланом 2 Европске конвенције о

људским правима (ЕКЉП) јер полиција УНМИК-а није спровела ефикасну истрагу у вези са нестанком др Томановића.

1. Опсег разматрања Комисије

35. При одлучивању о томе да ли сматра да је дошло до повреде члана 2 (процедуралног проширења) ЕКЉП, Комисија узима у обзир постојећу судску праксу, нарочито ону Европског суда за људска права. Међутим, Комисија је такође свесна чињенице да се жалбе пред њом разликују на значајне начине од оних које су поднете Суду. Као прво, тужена страна није држава, већ привремена међународна територијална управа овлашћена да обавља привремене дужности на Косову. За УНМИК се не везују никакве сумње у погледу суштинских обавеза сходно члану 2 ЕКЉП. Друго, док су они који су осумњичени за наводна убиства и/или отмице недржавни актери у ограниченом броју предмета пред Европским судом, такви су сви осумњичени у предметима пред Комисијом, углавном, али не искључиво, повезани са сукобом. Комисија мора узети у обзир ове факторе при првобитној процени процедуралних позитивних обавеза међудржавне организације у погледу поступака учињених од стране трећих страна на територији над којом има привремену законодавну, извршну и судску контролу.
36. Пре него што започне разматрање меритума жалбе, Комисија би желела да разјасни домен свог испитивања.
37. Комисија напомиње да је, након усвајања Уредбе УНМИК-а бр. 1999/1 25. јула 1999. године, УНМИК преузео обавезу поштовања међународно признатих стандарда у погледу људских права при обављању својих функција. Ово прихватање обавеза детаљно је описано у Уредби УНМИК-а бр. 1999/24 од 12. децембра 1999. године, према којој је УНМИК прихватио обавезе сходно следећим инструментима који се тичу људских права: Универзалној декларацији о људским правима, Европској конвенцији о људским правима и њеним протоколима, Међународном споразуму о грађанским и политичким правима (МСГПП), Међународном споразуму о економским, социјалним и културним правима, Међународној конвенцији о уклањању свих видова расне дискриминације, Конвенцији о уклањању свих видова дискриминације жена, Конвенцији против мучења и осталог окрутног, нечовечног и понижавајућег поступања или кажњавања, Конвенцији о правима детета.
38. Комисија такође примећује да, према члану 1.2 УНМИК-ове Уредбе бр. 2006/12 од 23. марта 2006. године о оснивању Саветодавне комисије за људска права, Комисија „треба да проучи жалбе уложене од стране било које особе или групе особа које тврде да су жртве кршења (својих) људских права од стране УНМИК-а“. Из тога следи да једино поступци или пропусти који се могу приписати УНМИК-у леже у оквиру надлежности Комисије *ratione personae*. У том погледу, треба напоменути, као што је горе наведено, да од 9. децембра 2008. године, УНМИК више није спроводио извршну власт над косовским судским системом и системом за спровођење закона. УНМИК стога не сноси одговорност за било какво кршење људских права наводно почињено од стране тих тела. У погледу тога што се жалиоци жале на поступке који су се догодили након овог датума, они леже ван надлежности Комисије *ratione personae*.

39. Такође, Комисија наглашава да, што се тиче њене надлежности *ratione materiae*, из члана 1.2 Уредбе УНМИК-а бр. 2006/12 следи да она може испитати само жалбе које се односе на наводно кршење људских права. То значи да она може да разматра само поступке или пропусте који су предмет жалбе због тога што нису у складу са међународним инструментима људских права наведеним горе у тексту (видети § 37). У конкретном случају убистава и нестанака под околностима опасним по живот, није улога Комисије да замени надлежне органе у истрази случаја. Њен задатак је ограничен на разматрање ефикасности кривичне истраге таквих убистава и нестанака, у светлу процедуралних обавеза које проистичу из члана 2 ЕКЉП.
40. Комисија даље напомиње да, сходно члану 2 Уредбе УНМИК-а бр. 2006/12, она има правну надлежност једино над „жалбама које се односе на наводна кршења људских права до којих је дошло 23. априла 2005. или касније или су произашла из чињеница насталих пре овог датума, при чему су ове чињенице проузроковале континуирано кршење људских права“. Следи да догађаји који су се одиграли пре 23. априла 2005. године генерално леже ван надлежности Комисије *ratione temporis*. Међутим, у мери у којој такви догађаји проузрокују континуирану ситуацију, Комисија има надлежност да разматра жалбе које се односе на ту ситуацију (видети предмет Европског суда за људска права (ЕСЉП), Велико веће [ВВ], Варнава и остали против Турске, бр. 16064/90 и остали, пресуда од 18. септембра 2009, §§ 147-149; ЕСЉП, Кипар против Турске [ВВ], бр. 25781/94, пресуда од 10. маја 2011, § 136, ЕКЉП 2001-IV).

2. Поднесци страна

41. Жалиоци се жале, у суштини, на повреду права у вези са изостанком адекватне кривичне истраге нестанка др Томановића. Жалиоци такође наводе да нису били обавештени о томе да ли је истрага спроведена и какав је био исход.
42. У својим примедбама на меритум жалбе, СПГС је мишљења да се, без обзира на УНМИК-ову одговорност за полицијска питања, морају такође узети у обзир и посебне околности које су утицале на могућност УНМИК-а да истражује кривична дела, посебно у почетној фази његове мисије.
43. Поготово треба узети у обзир да се, у првобитној фази своје мисије, УНМИК није могао ослонити на функционисање полицијског апарата или на стручно особље способно да истражује све пријављене злочине. СПГС наводи да су међународне полицијске снаге УНМИК-а веома споро распоређиване. До средине септембра 1999. године, УНМИК је на терену имао приближно 1.300 међународних полицијских службеника, док је права полицијска структура, укључујући систем јединица за кривичну истрагу широм Косова успостављена тек у наредним месецима. У међувремену је полиција морала да обавља више задатака, од истраге злочина, преко одржавања реда и мира до послова саобраћајне полиције и остале задатке.
44. СПГС наводи да је још једна околност, коју треба узети у обзир приликом процене ефикасности истраге у овом предмету, чињеница да је до нестанка др Томановића дошло у тренутку када је постојао значајан број несталих особа као и да је постојао „одређен број озбиљних кривичних случајева у којима су мете били косовски Срби, укључујући отмице и убиства“. Као резултат тога, „успостављање система способног да се ефикасно бави нестанима и другим озбиљним кршењима међународног

хуманитарног права било је разумљиво постепено“. У том погледу, СПГС подсећа на пресуду од 15. фебруара 2011. године коју је донео Европски суд за људска права по предмету Палић против Босне и Херцеговине, у којој је, у ставу 70, наведено следеће:

„Суд узима у обзир комплексну ситуацију у Босни и Херцеговини, наиме у првих десет година након рата. У таквој пост-конфликтној ситуацији, оно што представља немогућ и/или несразмеран терет мора да се мери врло конкретним чињеницама и контекстом. С тим у вези, Суд напомиње да је више од 100.000 људи убијено, скоро 30.000 људи је нестало а више од два милиона људи је расељено током рата у Босни и Херцеговини. Избор је неизбежно морао да се направи у смислу послератних приоритета и ресурса“.

45. Из тих разлога, СПГС тврди да се обавезе из члана 2 морају протумачити на начин који не намеће несразмеран терет на УНМИК. Затим, СПГС наводи да, у светлу околности које су тада преовладале на Косову, једноставно није било могуће пронаћи сва та нестала лица унутар временског оквира и са ресурсима који су били доступни у том тренутку.
46. Штавише, СПГС је мишљења да је полиција УНМИК-а спровела ефикасну истрагу у вези са нестанком др Томановића, али да је дата предност другим предметима услед „недостатка информација или трагова који би омогућили додатну истрагу која има смисла“.

3. Процена Комисије

47. Комисија сматра да се жалиоци позивају на повреду процедуралне обавезе која проистиче из права на живот, загарантованог чланом 2 Европске конвенције о људским правима (ЕКЉП) јер полиција УНМИК-а није спровела ефикасну истрагу у вези са нестанком њеног супруга.

а) Подношење релевантних списа

48. СПГС примећује да су сви доступни списи који се тичу истраге достављени Комисији.
49. Комисија напомиње да је у члану 15 Уредбе УНМИК-а бр. 2006/12 наведено да Комисија може затражити од УНМИК-а да поднесе било који документ и да је СПГС обавезан да сарађује са Комисијом и пружи неопходну помоћ, посебно укључујући објављивање докумената и информација релевантних за жалбу. У том погледу, Комисија се позива на судску праксу Европског суда за људска права да треба да се извуку закључци на основу понашања тужене стране током поступка, укључујући њен пропуст „да им на руке достави информације које има, без одговарајућег објашњења“ (видети предмет Челикбилек против Турске, бр. 27693/95, пресуда ЕСЉП од 31. маја 2005, § 56).
50. Комисија напомиње да је од УНМИК-а затражено да достави релевантне документе у вези са случајем. У одговору на захтев Комисије, упућен 12. новембра 2012. године, УНМИК је навео да се објављивање списа у вези са предметом може сматрати коначним.

51. Комисија такође напомиње да је правилно вођење истражних списа који се тичу кривичних дела као што су убиства и нестанци, од отварања истраге до њихове предаје, од суштинске важности за наставак таквих истрага те пропуст да се тако уради може покренути, сам по себи, питања сходно члану 2. Комисија такође напомиње да УНМИК није доставио никакво објашњење о томе зашто документација може бити непотпуна, нити о томе који делови могу бити непотпуни.
52. Комисија није у позицији да сама провери потпуност примљених истражних списа. Комисија ће стога проценити меритум жалбе на основу докумената који су јој доступни (у том смислу, видети предмет Чекојев против Русије, бр. 39358/05, пресуда ЕСЉП од 15. марта 2011, § 146).
- b) Општа начела која се тичу обавезе спровођења ефикасне истраге сходно члану 2*
53. Жалиоци наводе да УНМИК није спровео ефикасну истрагу нестанка др Томановића.
54. Комисија напомиње да је позитивна обавеза истраживања нестанака широко прихваћена у међународном праву људских права барем од случаја Интерамеричког суда за људска права (ИАСЉП) Веласкез-Родригез (видети случај Веласкез-Родригез против Хондураса, пресуда ИАСЉП од 29. јула 1988, серија Ц бр. 4). Комитет за људска права Уједињених нација (КЉП) такође наводи да позитивна обавеза проистиче из члана 6 (право на живот), члана 7 (забрана окупног и нечовечног поступања) и члана 9 (право на слободу и безбедност особе), тумачено заједно са чланом 2(3) (право на ефикасан правни лек) МСГПП (видети Комитет за људска права при Уједињеним нацијама (КЉП), Општи коментар бр. 6, 30. април 1982, § 4; КЉП, Општи коментар бр. 31, 26. мај 2004, §§ 8 и 18, СГПП/Ц/21/Рев.1/Дод. 13); видети такође, између осталог, КЉП, Мухамед Ел Авани против Либијске Арапске Џамахирије, саопштење бр. 1295/2004, разматрања од 11. јула 2007, СГПП/Ц/90/Д/1295/2004). Обавеза истраживања нестанака и убиства такође је утврђена у Декларацији УН-а о заштити свих особа од принудног нестанка (А/Res/47/133, 18. децембар 1992.) и додатно је разрађена у смерницама УН-а као што су Приручник УН-а о ефикасној превенцији и истрази ванправних арбитражних и преких егзекуција (1991) и „Смернице о спровођењу истрага Уједињених нација у вези са наводним масакрима“ (1995.). Важност обавезе је потврђена усвајањем Међународне конвенције за заштиту свих особа од принудног нестанка 2006. године, која је ступила на снагу 23. децембра 2010. године.
55. Да би се бавила тврдњама жалиоца, Комисија се осврће на добро утврђену судску праксу Европског суда за људска права о процедуралним обавезама сходно члану 2 ЕКЉП. Суд је сматрао да „Обавеза заштите права на живот сходно члану 2 Конвенције, тумачена заједно са општом дужношћу државе сходно члану 1 Конвенције „да осигура свакоме унутар [своје] надлежности права и слободе дефинисане у Конвенцији“, имплицитно захтева постојање неког облика ефикасне званичне истраге када су појединци убијени (видети, *mutatis mutandis*, ЕСЉП, Мекен и остали против Уједињеног Краљевства, пресуда од 27. септембра 1995, § 161, Серија А бр. 324; и ЕСЉП, Каја против Турске, пресуда од 19. фебруара 1998, § 105, Извештаји 1998-I; видети такође ЕСЉП, Јасинкис против Летоније, бр. 45744/08, пресуда од 21. децембра 2010, § 71). Обавеза спровођења такве истраге проистиче у свим случајевима убиства и осталих сумњивих смртних случајева, без обзира на то

да ли су починиоци приватна лица или државни агенти или су непознати (видети ЕСЉП, Колеви против Бугарске, бр. 1108/02, пресуда од 5. новембра 2009, § 191).

56. Европски суд је такође навео да процедурална обавеза пружања неког облика ефикасне званичне истраге такође постоји када је појединац нестао под околностима опасним по живот и није ограничена на случајеве када је очигледно да је нестанак проузрокован од стране државног агента (видети ЕСЉП [ВВ], Варнава и остали против Турске, наведен у § 40 изнад у тексту, при § 136).
57. Надлежни органи морају сами предузети радње када им се скрене пажња на одређени предмет и не смеју препустити подношење формалне жалбе или преузимање одговорности за спровођење било каквих истражних поступака иницијативи блиских сродника (видети ЕСЉП, Ахмет Озкан и остали против Турске, бр. 21689/93, пресуда од 6. априла 2004, § 310, видети такође ЕСЉП, Исајева против Русије, бр. 57950/00, пресуда од 24. фебруара 2005, § 210).
58. Успостављајући стандарде ефикасне истраге, Суд је навео да „истрага, поред независности, приступачности за породицу жртве, спровођења разумном брзином и експедитивношћу, пружања довољног елемента јавне критике истраге и њених резултата, такође мора бити ефикасна у смислу да може довести до утврђивања тога да ли је смрт изазвана незаконитим путем и, ако је то случај, до идентификације и кажњавања одговорних лица (видети ЕСЉП [ВВ], Варнава и остали против Турске, наведен изнад у § 40 при § 191; видети такође ЕСЉП, Палић против Босне и Херцеговине, бр. 4704/04, пресуда од 15. фебруара 2011, § 63). То није обавеза пружања резултата, већ употребе средстава. Надлежни органи морају предузети све разумне кораке које могу да предузму да би обезбедили доказе који се тичу инцидента, укључујући, између осталог, сведочења очевидаца, форензичке доказе и, када је то применљиво, аутопсију која пружа потпун и тачан запис о повреди и објективну анализу клиничких налаза, укључујући узрок смрти. Сваки недостатак у истрази који спречава да се њоме установи узрок смрти, или одговорна особа или особе, ствара ризик да таква истрага неће испунити овај стандард (видети ЕСЉП, Ахмет Озкан и остали против Турске, наведен изнад у § 57, при § 312; и Исајева против Русије, наведен изнад у § 57, при § 212).
59. Конкретно, закључак истраге мора бити заснован на детаљној, објективној и непристрасној анализи свих релевантних елемената. Пропуст праћења очигледног следа истраге нарушава, у одлучујућој мери, могућност утврђивања околности случаја и идентитет одговорних лица (видети ЕСЉП, Колеви против Бугарске, наведен изнад у § 55, § 201). Међутим, природа и степен разматрања којима се испуњава минимални праг ефикасности истраге зависе од околности конкретног случаја. Они се морају проценити на основу релевантних чињеница и у погледу практичних реалних околности истражних радњи (видети ЕСЉП, Велсеа и Мазаре против Румуније, бр. 64301/01, пресуда од 1. децембра 2009, § 105).
60. Посебно у погледу несталих особа које су касније пронађене мртве, Суд је навео да се поступцима ексхумације и идентификације посмртних остатака не исцрпљује обавеза сходно члану 2 ЕКЉП. Суд сматра да „процедурална обавеза која проистиче из нестанка генерално не престаје све док су локација и судбина особе неизвесни, те је она стога континуираног карактера“ (случај ЕСЉП Палић против Босне и Херцеговине, наведен у § 58 изнад, при §46; у истом смислу, случај ЕСЉП [ВВ],

Варнава и остали против Турске, наведен изнад у § 40, при § 148, Аслаканова и остали против Русије, бр.). 2944/06 и остали, пресуда од 18. децембра 2012, § 122). Међутим, Суд такође наглашава да ова процедурална обавеза „не престаје да постоји чак ни након проналажења тела ... Тиме се само расветљава један аспект судбине несталог лица и генерално остаје обавеза да се објасни нестанак и смрт, као и да се идентификује и кривично гони сваки починитељ незаконитих дела који има везе са тим нестанком и смрћу“ (случај Палић против Босне и Херцеговине, предмет ЕСЈП наведен изнад, у § 58; у истом смислу случај Варнава и остали против Турске, предмет ЕСЈП [ВВ] наведен изнад у § 40, при § 145). Иако проналажење и накнадна идентификација посмртних остатака жртве сами по себи могу представљати значајан успех, процедурална обавеза сходно члану 2 и даље постоји (видети случај Палић против Босне и Херцеговине, предмет ЕСЈП наведен изнад, у § 58).

61. Што се тиче захтева за јавним надзором, Суд је даље навео да мора постојати довољан елемент јавног надзора над истрагом или њеним исходима да би се осигурала одговорност у пракси, као и у теорији. Потребан степен јавне критике може се знатно разликовати од случаја до случаја. Међутим, у свим случајевима, сродник жртве мора бити укључен у поступак у оној мери која је неопходна за заштиту његових или њених легитимних интереса (видети Ахмет Озкан и остали против Турске, наведен у § 57 изнад, при §§ 311-314; Исајева против Русије, наведен изнад у § 57, при §§ 211-214 и случајеве наведене у њему).“ ЕСЈП [ВВ], Ал-Скени и остали против Уједињеног Краљевства, бр. 55721/07, пресуда од 7. јула 2011, § 167, ЕКЈП 2011).

с) Применљивост члана 2 на контекст Косова

62. Комисија је свесна чињенице да је до нестанка др Томановића дошло убрзо након распоређивања УНМИК-а на Косову одмах након оружаног сукоба, када су били распрострањени криминал, насиље и мањак безбедности.

63. Са своје стране, СПГС не оспорава чињеницу да је УНМИК имао обавезу да истражи случај о коме је овде реч сходно члану 2 ЕКЈП. Међутим, према наводима СПГС-а, јединствене околности које припадају контексту Косова и распоређивању УНМИК-а у првој фази његове мисије биће узете у обзир приликом процене да ли је ова истрага у складу да чланом 2 ЕКЈП. У суштини, СПГС тврди да на УНМИК није могуће применити исте стандарде који се примењују на државу у уобичајеној ситуацији.

64. Комисија сматра да СПГС-ови аргументи покрећу два главна питања: прво питање је да ли стандарди члана 2 настављају да се примењују у ситуацији када постоји сукоб или опште насиље, а друго је да ли треба сматрати да се такви стандарди у потпуности примењују на УНМИК, посебно током прве фазе његове мисије.

65. Што се тиче применљивости члана 2 на УНМИК, Комисија подсећа да је, након усвајања Уредбе УНМИК-а бр. 1999/1 25. јула 1999. године, УНМИК преузео обавезу поштовања међународно признатих стандарда у погледу људских права при обављању својих функција. Ово прихватање обавеза детаљно је описано у Уредби УНМИК-а бр. 1999/24 од 12. децембра 1999. године, према којој је УНМИК прихватио обавезе сходно одређеним инструментима који се тичу људских права, укључујући ЕКЈП. С тим у вези, Комисија је већ закључила да је тачно да се привремени карактер УНМИК-а и тешкоће с њим у вези морају прописно узети у

обзир у погледу бројних ситуација, али ни у ком случају се ови елементи не смеју схватити као изговор за смањење стандарда у поштовању људских права, који су прописно уграђени у мандат УНМИК-а (видети случај ХРАП, Милогорић и остали, бр. 38/08 и остали, мишљење од 24. марта 2011, § 44; случај Бериша и остали, бр. 27/08 и остали, мишљење од 23. фебруара 2011, § 25; случај Лалић и остали, бр. 09/08 и остали, мишљење од 9. јуна 2012, § 22).

66. У погледу применљивости члана 2 на ситуације у којима постоји сукоб или опште насиље, Комисија подсећа да је Европски суд за људска права утврдио применљивост члана 2 на постконфликтне ситуације, укључујући оне у земљама бивше Југославије (видети, између осталих примера, случај ЕСЈП, Палић против Босне и Херцеговине, наведен изнад у § 58 и случај ЕСЈП, Јуларић против Хрватске, бр. 20106/06, пресуда од 20. јануара 2011.). Суд даље наводи да процедурална обавеза сходно члану 2 наставља да се примењује на „различите безбедносне околности, укључујући оне у контексту оружаног сукоба“ (видети ЕСЈП [ВВ], Ал-Скени и остали против Уједињеног Краљевства, наведен изнад у § 61, при § 164; видети такође случај Гулеч против Турске, пресуда ЕСЈП од 27. јула 1998, § 81, Извештаји 1998-IV; случај Ерги против Турске, пресуда ЕСЈП од 28. јула 1998, §§ 79 и 82, Извештаји 1998-IV; случај ЕСЈП Ахмет Озкан и остали против Турске, наведен изнад у § 57, при §§ 85-90, 309-320 и 326-330; случај Исајева против Русије, наведен изнад у § 57, при §§ 180 и 210; случај Канлибаш против Турске, бр. 32444/96, пресуда ЕСЈП од 8. децембра 2005, §§ 39-51).
67. Суд је признао да „када до смрти [и нестанака] које треба истражити према члану 2 дође под околностима општег насиља, оружаног сукоба или побуне, истражитељи могу наићи на препреке и конкретна ограничења могу захтевати употребу мање ефикасних мера истраге или могу довести до одлагања истраге“ (видети случај ЕСЈП [ВВ], Ал-Скени и остали против Уједињеног Краљевства, наведен изнад у § 57, при § 164; ЕСЈП, Базоркина против Русије, бр. 69481/01, пресуда од 27. јула 2006, § 121). Суд је ипак закључио да „обавеза према члану 2 која се тиче заштите живота подразумева да, чак и у тешким безбедносним условима, морају бити предузети сви разумни кораци како би се обезбедила ефикасна, независна истрага у вези са наводним кршењима права на живот (видети, између осталих примера, ЕСЈП, случај Каја против Турске, наведен у § 55 изнад, при §§ 86-92; ЕСЈП, случај Ерги против Турске, наведен изнад, при §§ 82-85; ЕСЈП [ВВ] Танрикулу против Турске, бр. 23763/94, пресуда од 8. јула 1999, §§ 101-110, ЕКЈП 1999-IV; ЕСЈП, Кашијев и Акајева против Русије, бр. 57942/00 и 57945/00, пресуда од 24. фебруара 2005, §§ 156-166; ЕСЈП, случај Исајева против Русије, наведен изнад у § 57, при §§ 215-224; ЕСЈП Мусајев и остали против Русије, бр. 57941/00 и остали, пресуда од 26. јула 2007, §§ 158-165).
68. Слично томе, КЈП је закључио да се право на живот, укључујући процедуралне гаранције, сматра врховним правом од кога није дозвољено никакво одступање чак ни у ванредним околностима када је угрожен живот нације (видети, КЈП, Општи коментар бр. 6, наведен изнад у § 56, при § 1; КЈП, Абубакар Амиров и Аизан Амирова против Руске Федерације, саопштење бр. 1447/2006, разматрања од 22. априла 2009, § 11.2, СГПП/Ц/95/Д/1447/2006). Такође, КЈП је напоменуо применљивост чланова 2 (3), 6 и 7 МСГПП, уз посебни осврт на УНМИК-ову обавезу да спроведе ваљане истраге у вези са нестанима и отмицама на Косову (видети

КЉП, Закључне примедбе Комитета за људска права: Косово (Србија), 14. август 2006, §§ 12-13, СГПП/Ц/УНК/ЦО/1).

69. Комисија разуме потешкоће са којима се УНМИК сусрео током прве фазе свог ангажовања. Комисија напомиње да је одговарајућа важност која је дата питању несталих лица на Косову значила да је УНМИК морао да узме у обзир како хуманитарну, тако и кривичну димензију ситуације. Конкретно, Комисија сматра да су значај који се приписује кривичним истрагама и потешкоће на Косову које су ограничиле могућност истражних органа да спроведу такве истраге, као што је описао СПГС, довеле до тога да од кључног значаја буде да УНМИК од самог почетка успостави окружење које погодује обављању значајних истрага. Ово подразумева успостављање система који обухвата елементе попут доделе свеобухватне одговорности по питању надзора и праћења напретка истрага, обезбеђивања редовних извештаја о напретку истрага као и поступка прописне предаје случајева међу службеницима или јединицама полиције УНМИК-а. Такав систем би такође требало да узме у обзир потребу за заштитом жртава и сведока (видети, *mutatis mutandis*, случај Р.Р. и остали против Мађарске, бр. 19400/11, пресуда ЕСЉП од 4. децембра 2012, §§ 28-32), као и да се размотри нарочита рањивост расељених лица у периоду након сукоба (видети ЕСЉП [ВВ], Саргсиан против Азербејџана, бр. 40167/06, одлука од 14. децембра 2011, § 145; и ЕСЉП [ВВ], Чигаров и остали против Јерменије, бр. 13216/05, одлука од 14. децембра 2011, § 146). Иако схвата да је до распоређивања и организовања полиције и правосудног апарата дошло постепено, Комисија сматра да је овај процес завршен 2003. године када су полиција и правосудни систем на Косову описани као „добро функционишући“ и „одрживи“ од стране Генералног секретара УН-а (видети § 18 изнад).
70. Као одговор на примедбу СПГС-а да се члан 2 мора тумачити тако да се њиме не поставља немогући или несразмеран терет на надлежне органе, било у контексту полицијских активности или у контексту приоритета и средстава, Комисија узима у обзир да је Европски суд установио да се управо конкретним чињеницама и контекстима мора мерити шта заправо представља немогућ и/или несразмеран терет (видети ЕСЉП, случај Палић против Босне и Херцеговине, наведен у § 58 горе у тексту, Брекнел против Уједињеног Краљевства, бр. 32457/04, од 27. новембра 2007, § 70).
71. Комисија даље напомиње да њен задатак није да испита релевантну праксу или наводне препреке спровођењу ефикасне истраге *in abstracto*, већ само у вези са њиховом конкретном применом на одређене околности везане за ситуацију која је предмет жалбе пред Комисијом (видети ЕСЉП, Броган и остали против Уједињеног Краљевства, пресуда од 29. новембра 1988, § 53, Серија А, бр. 145-Б). Комисија се стога слаже са СПГС-ом да природа и степен разматрања, да би се утврдило да ли ефикасност истраге испуњава минимални праг, зависе од околности одређеног предмета. Из тих разлога, Комисија сматра да ће утврдити, у погледу сваког предмета, да ли су предузети сви разумни кораци за спровођење ефикасне истраге као што то налаже члан 2, узимајући у обзир реалне околности истражних активности на Косову.

d) Усаглашеност са захтевима члана 2 у овом предмету

72. У погледу конкретних околности везаних за овај случај, жалиоци наводе да је нестанак др Томановића одмах пријављен КФОР-у, МКЦК-у и УНМИК-у. У недостатку конкретних докумената везаних за овај случај, Комисија сматра да је УНМИК сазнао за нестанак др Томановића најкасније до краја јуна 1999. године (видети § 24 изнад).
73. СПГС наводи да је у вези са отмицом и нестанком др Томановића спроведена ефикасна истрага. Међутим, због минималних информација и доступних трагова, нису могли да се постигну конкретни резултати.
74. Комисија напомиње да је од самог почетка истраге било очигледних недостатака у њеном спровођењу. Међутим, у светлу горе описаних напомена у вези са њеном ограниченом временском надлежношћу Комисија подсећа да је она надлежна *ratione temporis* да процењује усклађеност истраге са чланом 2 ЕКЈП само у периоду после 23. априла 2005. године, узимајући у обзир статус предмета тог датума (видети изнад у § 40). Период који је предмет разматрања завршава се 9. децембра 2008. године, када је ЕУЛЕКС преузео одговорност у области управљања правдом (видети § 20 изнад).
75. Комисија подсећа да није јасно када је почела истрага нестанка др Томановића. Иако је до одређене истражне активности можда дошло 2002. и 2004. године, детаљи о томе шта је таква активност могла да обухвата не налазе се у спису.
76. У погледу истражних корака који су документовани у истражном спису, Комисија напомиње да се они односе само на чињеницу да је полиција УНМИК-а ступила у контакт са гђом Верицом Томановић и покушала да разговара са невољним чланом особља приштинске болнице. Обе ове активности су површне по природи и није забележена ниједна званична изјава сведока. Заиста, приликом процене целокупног списка, Комисија примећује потпуно одсуство било какве забележене изјаве сведока. Такви поступци су од суштинске важности како за идентификацију правца истраге тако и за обезбеђивање даљег кривичног гоњења. Такође, ни од болничког особља нити од осталих потенцијалних сведока присутних у тренутку нестанка др Томановића, у јуну 1999. године, нису добијене никакве изјаве сведока. Таква активност је, поново, од суштинског значаја за истрагу, како у погледу очувања доказних елемената тако и за развој даљег тока истраге.
77. На сличан начин, у спису се помиње име могућег осумњиченог уз препоруку за даљу истрагу. Међутим, изгледа да није предузета никаква додатна активност у том погледу.
78. У погледу периода у току ког је имала надлежност, почевши од 23. априла 2005. године, након тог критичног датума и даље је, дакле, постојао пропуст по питању спровођења неопходних истражних радњи, у складу са континуираном обавезом истраге (видети § 40 изнад), чиме је процена целе истраге доведена у временски период под надлежношћу Комисије.
79. Комисија такође сматра да је УНМИК, пошто лица одговорна за злочин нису била пронађена, имао обавезу да користи средства која су му на располагању како би

редовно пратио напредак истраге да би био сигуран да ништа није занемарено и да је било какав нови доказ узет у разматрање, и како би обавестио сроднике др Томановића о било каквим могућим новим траговима у истрази. Међутим, нема назнака да је такав осврт икада предузет.

80. Очигледан недостатак адекватне реакције од стране полиције УНМИК-а могао је да укаже починиоцима на то да надлежни органи нису могли, или да нису били вољни да истраже такве кривичне поступке. Такав став надлежних органа према најозбиљнијим злочинима у било ком друштву, а нарочито у околностима након сукоба, неминовно ствара културу некажњености међу починиоцима злочина и може само да доведе до погоршања ситуације. Проблеми са којима се УНМИК сусрео на почетку своје мисије, који су размотрени изнад, не оправдавају такву неактивност, било на почетку или касније.
81. Изјава СПГС-а да није било могуће да се пронађу нестала лица попут др Томановића унутар временског оквира и доступних ресурса могу да доведу до имплицитног аргумента да такви предмети нису сматрани приоритетним. Комисија се слаже да у ситуацији када дође до масовног прилива потенцијалних кривичних пријава, а постоји ограничен капацитет за полицијске истраге на терену, одређивање приоритета представља један од начина одржавања нивоа ефикасности, када се решавају само озбиљни предмети са очигледним траговима. С тим у вези, Комисија разматра превасходност права на живот у међународним инструментима заштите људских права (видети, на пример, случај Стрелец, Кеслер и Кренц против Немачке [ВВ], бр. 34044/96, 35532/97 и 44801/98, пресуда ЕСЈП од 22. марта 2001, § 85, ЕКЈП 2001-II). У сваком случају, до такве категоризације истраге би требало да дође тек након што буде предузет минимум могућих истражних активности и након што се прикупе и анализирају информације до којих се могло доћи. У овом случају, одређивање приоритета није требало да буде учињено јер није сакупљена ниједна информација о околностима везаним за смрт, посебно зато што је до ње дошло у животу угрожавајућем окружењу и под сумњивим околностима.
82. Комисија стога сматра да, узимајући у обзир околности из овог предмета, УНМИК није предузео све разумне кораке како би идентификовао починиоце и привео их лицу правде. У том погледу, Комисија сматра да истрага није била одговарајућа и није била усклађена са захтевима брзине, експедитивности и ефикасности (видети изнад), као што то налаже члан 2.
83. Што се тиче захтева за јавним надзором, Комисија подсећа да члан 2 такође захтева укључивање блиског сродника у истрагу у мери која је неопходна да се заштите његови или њени законски интереси. У том погледу, према сопственом признању гђе Томановић, она је одржавала редован контакт са УНМИК-овим истражитељима. Комисија примећује из истражног списка да се полиција УНМИК-а у неколико наврата састала са гђом Верицом Томановић како би прикупила информације или како би предузела даље кораке у истрази. Из докумената које је размотрила Комисија чини се да су у тим приликама истражитељи такође добили задатак да обавесте породицу о статусу истраге. Међутим, колико год контаката да је успостављено, они су прекинути 2004. године. Као што је Комисија већ напоменула, од жалилаца није узета ниједна званична изјава нити им је дата било каква информација у погледу статуса истраге након 2004. године.

84. Комисија схвата став жалиоца да је обим добијених информација био незадовољавајући. Комисија је такође упозната са чињеницом да у свим случајевима жртвин сродник мора да буде укључен у поступак у мери која је неопходна за очување његовог или њеног легитимног интереса (видети ЕСЉП [ВВ], Тахсин Акар против Турске, бр. 26307/95, пресуда од 8. априла 2004, § 226, ЕКЉП 2004-III; ЕСЉП, Таниш против Турске, бр. 65899/01, пресуда од 2. августа 2005. године, § 204, ЕКЉП 2005- VIII). Комисија стога сматра да жалиочева породица није имала приступ истражи како то налаже члан 2.

В. Наводно кршење члана 3 ЕКЉП

85. Комисија сматра да се жалиоци позивају, у суштини, на повреду права на забрану нечовечног или понижавајућег поступања, загарантованог чланом 3 ЕКЉП.

1. Опсег разматрања Комисије

86. Комисија ће размотрити наводе сходно члану 3 ЕКЉП, примењујући исти опсег разматрања који је предвиђен чланом 2 (видети §§ 35-40 горе у тексту).

87. Комисија подсећа да је Европски суд за људска права закључио у много наврата да ситуација принудног нестанка покреће повреду члана 3 у погледу блиских сродника жртве. Суд наглашава да, у вези са чланом 3, „суштина те повреде не лежи толико у чињеници да је члан породице „нестао“, већ се односи на реакције и ставове надлежних органа на насталу ситуацију након што им је предочена“ (видети нпр. ЕСЉП (Велико веће), Чакићи против Турске, бр. 23657/94, пресуда од 8. јула 1999, § 98, ЕКЉП, 1999-IV; ЕСЉП (Велико веће), Кипар против Турске, бр. 25781/94, пресуда од 10. маја 2001, § 156, ЕКЉП, 2001-IV; ЕСЉП, Орхан против Турске, бр. 25656/94, пресуда од 18. јуна 2002, § 358; ЕСЉП, Базоркина против Русије, наведен изнад у § 67, при § 139; ЕСЉП, Палић против Босне и Херцеговине, наведен изнад у § 58, при § 74; ЕСЉП, Алпату Исраилова против Русије, бр. 15438/05, пресуда од 14. марта 2013, § 69; видети такође ХРАП, Здравковић, бр. 46/08, одлука од 17. априла 2009, § 41). „Сродник може тврдити да је директна жртва понашања надлежних органа поготово у погледу тих реакција и ставова“ (видети, између осталих, ЕСЉП, Ер и остали против Турске, бр. 23016/04, пресуда од 31. јула 2012, § 94).

88. На крају, када се ради о душевној патњи изазваној реакцијама надлежних органа на нестанак, наводна повреда је у супротности са материјалним елементом члана 3 ЕКЉП, а не процедуралним елементом, као што је случај у погледу члана 2 (ЕСЉП, Гелајев против Русије, бр. 20216/07, пресуда од 15. јула 2010, §§ 147-148).

2. Поднесци страна

89. Жалиоци наводе да су недостатак информација и неизвесност у погледу нестанка др Томановића, нарочито због пропуста УНМИК-а да ваљано истражи његов нестанак, проузроковали душевну патњу њима и њиховој породици.

90. СПГС одбацује овај навод. Он наглашава да није било тврдњи од стране жалилаца о било каквим непоштеним намерама од стране особља УНМИК-а укљученог у случај,

конкретно када је реч о истрагама у вези са нестанком др Томановића, нити је било икаквог доказа о занемаривању озбиљности случаја. У том погледу, СПГС истиче да је, у различитим временским периодима до 2004. године, УНМИК био у контакту са различитим члановима породице.

91. СПГС додаје да се разумљива и очигледна душевна бол и патња жалилаца не може приписати УНМИК-у већ је она последица нестанка и смрти њеног сина. СПГС закључује да жалиочевој патњи недостају карактеристике које би је разликовале од емотивног бола за који се може сматрати да је нужно изазван код сродника жртве озбиљних кршења људских права.

b. Процена Комисије

a) Општа начела која се тичу обавезе сходно члану 3

92. Као и члан 2, члан 3 ЕКЉП обухвата једну од основних вредности у демократским друштвима (ЕСЉП, Талат Тепе против Турске, бр. 31247/96, од 21. децембра 2004, § 47; ЕСЉП (Велико веће), Иласку и остали против Молдавије и Русије, бр. 48787/99, пресуда од 8. јула 2004, ЕКЉП, 2004-VII, § 424). Као што то потврђује апсолутни карактер који члан 15 § 2 ЕКЉП даје забрани мучења и нечовечног и понижавајућег поступања, та забрана се примењује чак и у најтежим околностима.

93. Наводећи општа начела применљива на ситуације у којима је наводно дошло до кршења обавезе сходно члану 3 ЕКЉП, Комисија напомиње да феномен нестанка представља сложен облик кршења људских права који се мора разумети и са којим се мора суочити на интегрисан начин (видети случај ИАСЉП, Веласкез Родригез против Хондураса, наведен изнад у § 54, при § 150).

94. Комисија примењује да се обавеза сходно члану 3 ЕКЉП разликује од процедуралне обавезе надлежних органа сходно члану 2. Док се потоњом од надлежних органа захтева да предузму одређене правне радње које могу довести до идентификације и кажњавања одговорних лица, прва поменута обавеза је општија и више је хуманитарног карактера и односи се на реакцију надлежних органа на патњу сродника лица која су нестала или су убијена.

95. КЉП такође препознаје нестанке као озбиљно кршење људских права. У својој одлуци од 21. јула 1983. године, у предмету Квинтерос против Уругваја, Комитет је навео да нестанци представљају озбиљна кршења права сродника несталог лица, који пате услед душевног бола који траје све док траје неизвесност у погледу судбине њихових вољених, често и више година (видети КЉП, Саопштење бр. 107/1981, У. Н. док. СГПП/Ц/ОП/2 при 138 (1990), § 14). Поред тога, у својој одлуци од 15. јула 1994. у предмету Мојица против Доминиканске Републике, КЉП је сматрао да је „нестанак лица нераскидиво повезан са поступањем које представља повреду члана 7 [Споразума]“, којим се такође забрањује мучење, нечовечно или понижавајуће поступање и кажњавање (видети КЉП, Саопштење бр. 449/1991, У. Н. док. СГПП/Ц/51/Д/449/1991 (1994), § 5.7).

96. По питању тога да ли се чланови породице нестале особе могу сматрати жртвама поступања које је супротно члану 3 ЕКЉП, Комисија се позива на судску праксу Европског суда за људска права и на своју сопствену судску праксу. Европски суд

прихвата такву могућност, што зависи од постојања „нарочитих чинилаца који доводе до тога да патња коју преживљава [члан породице] добије димензију и одлике различите од емоционалне туге каква се може сматрати неизбежном код особа које су у сродству са жртвом тешког кршења људских права“. Суд даље сматра да „у пресудне елементе спадају непосредност крвног сродства, конкретне околности везане за породични однос, мера у којој је члан породице био сведок предметних догађаја, ангажованост члана породице у покушају да прикупи информације о несталој особи и начин на који су надлежни органи одговорили на такво распитивање“ (видети ЕСЉП, Бајасајева и остали против Русије, бр. 15441/05 и 20731/04, пресуда од 28. маја 2009, § 159; ЕСЉП, случај Ер и остали против Турске, наведен изнад у § 87, при § 94).

97. Комисија напомиње да, при процени емоционалне патње жртава, Европски суд такође разматра следеће околности: трајање самог нестанка и периода током којег није било информација о судбини несталог лица и истражи коју воде надлежни органи; одлагање почетка кривичне истраге нестанка; изостанак било какве „смислене“ акције надлежних органа, упркос чињеници да су им се жалиоци обратили како би пријавили нестанак свог сродника и поделили са њима информације које имају; изостанак могућег објашњења или информација о судбини несталог сродника упркос личним или писменим упитима упућеним званичним органима (видети, између осталих предмета, ЕСЉП, Ер и остали против Турске, наведен изнад у § 87, при § 96; ЕСЉП, Османоглу против Турске, бр. 48804/99, пресуда од 24. јануара 2008, § 97). Још један фактор који утиче на закључак да је дошло до повреде члана 3 ЕКЉП је дуготрајан карактер психичке патње сродника жртве нестанка (ЕСЉП, Салаков и Ислијамова против Украјине, бр. 28005/08, пресуда од 14. марта 2013, § 201).
98. КЉП је такође разматрао то питање и препознао чланове породица несталих лица као жртве повреде члана 7 Споразума: родитеље (Бушерф против Алжира, Саопштење бр. 1196/2003, разматрања од 30. марта 2006, § 9.7, СГПП/Ц/86/Д/1196/2003), децу (Зарзи против Алжира, Саопштење бр. 1780/2008, разматрања од 22. марта 2011, § 7.6, СГПП/Ц/101/Д/1780/2008), браћу и сестре (Ел Абани против Либијске Арапске Џамахирије, Саопштење бр. 1640/2007, разматрања од 26. јула 2010, § 7.5, СГПП/Ц/99/Д/1640/2007), супружнике (Бусруал против Алжира, Саопштење бр. 992/2001, разматрања од 30. марта 2006, § 9.8, СГПП/Ц/86/Д/992/2001), тетке/тече, ујне/ујаке, стрине/стричеве (Беназиза против Алжира, разматрања од 26. јула 2010, § 9.4, СГПП/Ц/99/Д/1588/2007) (Башаша против Либијске Арапске Џамахирије, разматрања од 20. октобра 2010, § 7.2, СГПП/Ц/100/Д/1776/2008). То оправдава овако широко разумевање статуса жртве патње и бола који су начињени члановима породица нестанком особе, који су често појачани недовољним напорима надлежних органа да истраже нестанак како би установили судбину жртве и извели починиоце пред лице правде (Абуседра против Либијске Арапске Џамахирије, Саопштење бр. 1751/2008, разматрања од 25. октобра 2010, § 7.5, СГПП/Ц/100/Д/1751/2008). У случају Амиров против Руске Федерације, Комитет је приметио да „без жеље да наведе све околности индиректног стварања жртава, Комитет сматра да пропуст државе као стране која је одговорна за спровођење обавеза истраживања и разјашњавања околности злочина који је претрпела директна жртва обично може представљати фактор. Додатни фактори могу бити неопходни. У овом случају, Комитет напомиње ужасне услове у којима је аутор пронашао осакаћене посмртне остатке своје супруге (...), након одуговлачених, спорадичних мера које су предузете

како би се истражиле околности које су довеле до горепоменутих закључака о постојању повреда чланова 6 и 7, тумачених заједно са чланом 2, ставом 3. Комитет сматра да, узете у обзир заједно, околности захтевају да Комитет закључи да су и права аутора сходно члану 7 такође прекршена“ (Амиров против Руске Федерације, Саопштење бр. 1447/2006, разматрања од 2. априла 2009, § 11.7, СГПП/Ц/95/Д/1447/2006).

99. Комисија такође узима у обзир да је Европски суд за људска права утврдио да се његова анализа реакције надлежних органа „не ограничава на било коју одређену манифестацију ставова надлежних органа, изоловане инциденте или процедуралне поступке; на против, Суд даје општу и дуготрајну процену начина на који су надлежни органи тужене Државе реаговали на упите подносиоца жалбе“ (видети ЕСЉП, Јановијец и остали против Русије, бр. 55508/07 и 29520/09, пресуда од 16. априла 2012. године, § 152).
100. У том погледу, став Европског суда је да би закључци сходно процедуралном проширењу члана 2 такође били директно релевантни при разматрању постојања повреде члана 3 (видети ЕСЉП, Басајева и остали против Русије, бр. 15441/05 и 20731/04, пресуда од 28. маја 2009, § 109; ЕСЉП, Гелајев против Русије, бр. 20216/07, пресуда од 15. јула 2010, § 147; ЕСЉП, Базоркина против Русије, предмет наведен изнад у § 67, при § 140).
101. Комисија примећује да је Европски суд већ установио повреде члана 3 ЕКЉП у погледу нестанака у вези са којима је закључено да је сама Држава одговорна за отмицу (видети ЕСЉП, Лулујев и остали против Русије, бр. 69480/01, пресуда од 9. новембра 2006, §§ 117-118; ЕСЉП, Кукајев против Русије, бр. 29361/02, пресуда од 15. новембра 2007, §§ 107-110). Међутим, супротно томе, у случају који Комисија разматра, УНМИК ни на који начин није умешан у сам нестанак и УНМИК се не може сматрати одговорним за душевну патњу подносиоца жалбе која јој је узрокована почињеним злочином.
102. Комисија узима у обзир да је, у изостанку закључка о одговорности Државе за нестанак, Европски суд пресудио да није убеђен да је понашање надлежних органа, иако немарно у довољној мери да представља кршење члана 2 у његовом процедуралном аспекту, могло само по себи изазвати душевну патњу подносиоца жалбе већу од минималног нивоа јачине који је неопходан да би се сматрало да поступање лежи унутар опсега члана 3 (видети, између осталих случајева, ЕСЉП, Товсултанова против Русије, бр. 26974/06, пресуда од 17. јуна 2010, § 104; ЕСЉП, Шафијева против Русије, бр. 49379/09, пресуда од 3. маја 2012, § 103).

b) Применљивост члана 3 на контекст Косова

103. У погледу применљивости горенаведених стандарда на контекст Косова, Комисија се прво позива на своје разматрање истог питања у вези са чланом 2, наведено горе у тексту (видети §§ 62 - 71 горе у тексту).
104. Комисија понавља да систем за спровођење закона који добро функционише треба да узме у обзир заштиту потреба жртава и сведока, као и да размотри посебну рањивост расељених лица у постконфликтним ситуацијама. Комисија је већ размотрила чињеницу да је Генерални секретар УН-а до 2003. године описао систем

полиције и правде на Косову као систем који „добро функционише“ и који је „одржив“ (видети § 18 горе у тексту).

105. Комисија поново напомиње да неће разматрати релевантну праксу или наводне препреке за спровођење ефикасних истрага *in abstracto*, већ само у вези са одређеном применом на жалбу која је пред њом, узимајући у обзир посебне околности случаја.

106. Из тих разлога, Комисија сматра да мора да установи, у вези са сваким случајем, да ли би став и реакције УНМИК-ових органа на сам нестанак и на захтевање информација од стране жалилаца у вези са судбином њихових сродника и кривичном истрагом представљали повреду обавезе сходно члану 3, имајући у виду реалну ситуацију на Косову у релевантно време.

c) Усаглашеност са чланом 3 у овом предмету

107. У оквиру ових догађаја, Комисија у овом случају примећује одређен број фактора који, узети заједно у разматрање, покрећу питање повреде члана 3 ЕКЉП.

108. Комисија напомиње блискост породичних веза између жалилаца и др Томановића. Прва два жалиоца су син и кћерка др Томановића. Трећи жалилац је његова супруга. С обзиром на то, Комисија нема никакву сумњу да су они заиста претрпели тешку емотивну патњу од када је он нестао, што се догодило јуна 1999. године. Трећи жалилац је одмах пријавила нестанак надлежним органима и дала им је све информације које је имала (видети § 24 горе у тексту).

109. Комисија такође напомиње да је трећи жалилац предузела додатне активности у покушају да потражи помоћ у вези са нестанком свог супруга. Она се обратила разним органима са питањима али, упркос њеним покушајима, она и друга два жалиоца никада нису добили ниједно објашњење нити информацију по питању тога шта се десило са др Томановићем након његовог нестанка.

110. Комисија напомиње да након 2004. године ни полиција УНМИК-а ни тужиоци никада нису контактирали жалиоце, да изјава гђе Верице Томановић никада није забележена и да она никада није обавештена о напретку истраге. Комисија понавља да, са становишта члана 3, она може размотрити реакције и ставове УНМИК-а према жалиоцима у целини.

111. Изводећи закључке из пропуста УНМИК-а да достави комплетан истражни спис (§ 49 горе у тексту) или да пружи могуће објашњење за потпун изостанак контакта са жалиоцима или информације о кривичној истрази нестанка др Томановића, Комисија сматра да је ова ситуација, која се наставила током периода временске надлежности Комисије, изазвала озбиљну неизвесност у вези са његовом судбином и статусом истраге.

112. У светлу горенаведеног, Комисија закључује да су жалиоци трпели тешку патњу током продуженог и дуготрајног временског периода због начина на који су се органи УНМИК-а бавили њиховим жалбама и због њихове немогућности да сазнају шта се десило др Томановићу. У том погледу је очигледно да, у било којој ситуацији, бол породице која мора да живи у неизвесности у вези са судбином блиског члана породице мора бити неподношљив.

113. Из горенаведених разлога, Комисија закључује да је својим поступцима УНМИК допринео болу жалилаца и душевној патњи чиме је дошло до повреде члана 3 ЕКЉП.

V. ПРЕПОРУКЕ

114. У светлу закључака Комисије о овом предмету, Комисија је мишљења да је потребан неки облик накнаде.

115. Комисија напомиње да принудни нестанци представљају озбиљна кршења људских права која се морају истражити и судски процесуирати под било каквим околностима. Комисија такође напомиње да је УНМИК, као територијална управа на Косову од 1999. до 2008. године, имао примарну одговорност да ефикасно истражи и кривично обради нестанак др Томановића и да његов пропуст да то учини представља настављено озбиљно кршење људских права жртве и његовог сродника, поготово права на утврђивање чињеница.

116. Комисија истиче забринутост самог СПГС-а да су неадекватна средства, поготово на почетку УНМИК-ове мисије, довела до тога да испуњавање УНМИК-ових обавеза у погледу људских права буде тешко достигну.

117. Уобичајено би била одговорност УНМИК-а да предузме одговарајуће мере како би стао на крај запаженом кршењу права и, колико је то могуће, исправио последице истог. Међутим, као што је Комисија напоменула горе у тексту (видети § 20), одговорност УНМИК-а која се тиче судства на Косову завршила се 9. децембра 2008. године, када је ЕУЛЕКС преузео потпуну радну контролу у области владавине права. Дакле, УНМИК више није у позицији да предузима мере које ће имати непосредан утицај на истраге које су и даље на чекању пред ЕУЛЕКС-ом или домаћим органима. Такође, након проглашења независности од стране Привремених институција самоуправе Косова 17. фебруара 2008. године и касније, ступањем на снагу косовског устава 15. јуна 2008. године, УНМИК је престао да обавља извршне функције на Косову и та чињеница је ограничила његову могућност да пружи пуну и ефикасну репарацију за извршену повреду права, како је то прописано утврђеним начелима међународног права о људским правима.

118. Комисија сматра да ова чињенична ситуација не ослобађа УНМИК од одговорности да исправи, што је могуће више, последице кршења права за која је одговоран.

У погледу жалилаца и предмета, Комисија сматра прикладним да УНМИК:

- У складу са судском праксом Европског суда за људска права у вези са ситуацијама ограничене надлежности државе (видети ЕСЉП (Велико веће), *Иласку и остали против Молдавије и Русије*, бр. 48787/99, пресуда од 8. јула 2004, ЕКЉП, 2004-VII, § 333; ЕСЉП, *Ал-Садун и Муфди против Уједињеног Краљевства*, бр. 61498/08, пресуда од 2. марта 2010, § 171; ЕСЉП (Велико веће), *Катан и остали против Молдавије и Русије*, бр. 43370/04, 8252/05 и 18454/06, пресуда од 19. октобра 2012, § 109), мора тежити томе да, уз сва дипломатска средства која су му доступна у односу на ЕУЛЕКС и косовске власти, добије уверавања да ће истраге које се односе на случај који се овом приликом разматра бити настављене у складу са

захтевима ефикасне истраге предвиђеним чланом 2, да ће се утврдити околности везане за нестанак др Томановића и да ће починиоци бити изведени пред лице правде. Жалиоци и/или други блиски сродници треба да буду обавештени о том поступку и да добију увид у релевантну документацију, уколико је потребно;

- Јавно призна, у разумном року, одговорност у вези са пропустом УНМИК-а да адекватно истражи нестанак др Томановића, као и са патњом и душевним болом до којих је касније дошло и јавно се извини жалиоцима и њиховим породицама у вези са тим;
- Предузме одговарајуће кораке за исплату адекватне надокнаде жалиоцима за моралну штету коју су претрпели због УНМИК-овог пропуста да спроведе ефикасну истрагу, као и за патњу и душевни бол које су жалиоци претрпели услед понашања УНМИК-а.

Комисија такође сматра да је прикладно да УНМИК:

- У складу са Резолуцијом Генералне скупштине УН-а о „Основним начелима и смерницама у вези са правом на правни лек и репарацију за жртве грубог кршења међународног права које се тиче људских права и озбиљног кршења међународног хуманитарног права“ (A/Res/60/147, 21. март 2006. године), предузме одговарајуће кораке, путем других институција повезаних са УН-ом које раде на Косову, домаћих органа и невладиних организација, ради остваривања потпуног и свеобухватног програма репарације, укључујући реституцију, компензацију, рехабилитацију, сатисфакцију и гаранцију да се тако нешто неће поновити, за жртве из свих заједница које су претрпеле озбиљне повреде људских права током и након сукоба на Косову;
- Предузме одговарајуће кораке код надлежних органа Уједињених нација, укључујући Генералног секретара УН-а, ка додељивању одговарајућих људских и финансијских ресурса како би се осигурало да Уједињене нације увек поштују стандарде међународних људских права, укључујући и ситуације када обављају административне и извршне функције на некој територији, и да обезбеди ефикасно и независно надгледање;

ИЗ ОВИХ РАЗЛОГА,

Комисија, једногласно,

1. ЗАКЉУЧУЈЕ ДА ЈЕ ДОШЛО ДО КРШЕЊА ПРОЦЕДУРАЛНЕ ОБАВЕЗЕ СХОДНО ЧЛАНУ 2 ЕВРОПСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА;

2. ЗАКЉУЧУЈЕ ДА ЈЕ ДОШЛО ДО КРШЕЊА МАТЕРИЈАЛНЕ ОБАВЕЗЕ СХОДНО ЧЛАНУ 3 ЕВРОПСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА;

3. ПРЕПОРУЧУЈЕ ДА УНМИК:

- a. ТРАЖИ ОД ЕУЛЕКСА И ДРУГИХ НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА НА КОСОВУ ДА ПРЕДУЗМУ СВЕ МОГУЋЕ КОРАКЕ КАКО БИ ОСИГУРАЛИ ДА СЕ КРИВИЧНА ИСТРАГА У ВЕЗИ СА НЕСТАНКОМ ДР ТОМАНОВИЋА НАСТАВИ У СКЛАДУ СА ЧЛАНОМ 2 ЕКЉП И ДА ПОЧИНИОЦИ БУДУ ИЗВЕДЕНИ ПРЕД ЛИЦЕ ПРАВДЕ;
- b. ЈАВНО ПРИЗНА ОДГОВОРНОСТ ЗА СВОЈ ПРОПУСТ ДА СПРОВЕДЕ ЕФИКАСНУ ИСТРАГУ У ВЕЗИ СА НЕСТАНКОМ ДР ТОМАНОВИЋА, КАО И ЗА ПАТЊУ И ДУШЕВНИ БОЛ ДО КОЈИХ ЈЕ ДОШЛО И ЈАВНО СЕ ИЗВИНИ ЖАЛИОЦИМА;
- c. ПРЕДУЗМЕ ОДГОВАРАЈУЋЕ КОРАКЕ ЗА ИСПЛАТУ ОДГОВАРАЈУЋЕ НАДОКНАДЕ ЖАЛИОЦИМА ЗА ПРЕТРИЉЕНУ МОРАЛНУ ШТЕТУ У ВЕЗИ СА УСТАНОВЉЕНИМ ПОВРЕДАМА ЧЛАНА 2 И ЧЛАНА 3 ЕКЉП.
- d. ПРЕДУЗМЕ ОДГОВАРАЈУЋЕ КОРАКЕ КА ОСТВАРИВАЊУ ПОТПУНОГ И СВЕОБУХВАТНОГ ПРОГРАМА РЕПАРАЦИЈЕ;
- e. ПРЕДУЗМЕ ОДГОВАРАЈУЋЕ КОРАКЕ У УЈЕДИЊЕНИМ НАЦИЈАМА КАО ГАРАНЦИЈУ ДА СЕ ИСТА СИТУАЦИЈА НЕЋЕ ПОНОВИТИ;
- f. ОДМАХ ПРЕДУЗМЕ ЕФИКАСНЕ МЕРЕ ЗА ПРИМЕНУ ПРЕПОРУКА КОМИСИЈЕ И ОБАВЕСТИ ЖАЛИОЦЕ И КОМИСИЈУ О ДАЉЕМ РАЗВОЈУ ОВОГ ПРЕДМЕТА.

Андреј АНТОНОВ
Извршни службеник

Марек НОВИЦКИ
Председавајући

СКРАЋЕНИЦЕ И АКРОНИМИ

ЦЈКИ – Централна јединица за кривичну истрагу
СГПП – Међународни споразум о грађанским и политичким правима
ОП – Одељење правде
ОЈТ – Окружно јавно тужилаштво
ЕКЉП – Европска конвенција о људским правима
ЕСЉП – Европски суд за људска права
ЕУ – Европска унија
ЕУЛЕКС – Мисија владавине права Европске уније на Косову
СРЈ – Савезна Република Југославија
ХРАП – Саветодавна комисија за људска права
КЉП – Комитет за људска права Уједињених нација
ИАСЉП – Интерамерички суд за људска права
МКНЛ – Међународна комисија за нестала лица
МКЦК – Међународни комитет Црвеног крста
МКТЈ – Међународни кривични трибунал за бившу Југославију
КФОР – Међународне безбедносне снаге (обично познате као косовске снаге)
ОВК – Ослободилачка војска Косова
МоР – Меморандум о разумевању
ЈНЛ – Јединица за нестала лица
НАТО – Северно-атлантски споразумни савез
КНЛСМ – Канцеларија за нестала лица и судску медицину
ОЕБС – Организација за европску безбедност и сарадњу
РИЈ – Регионална истражна јединица
СПГС – Специјални представник Генералног секретара
УН – Уједињене нације
УНХЦР – Високи комесар Уједињених нација за избеглице
УНМИК – Привремена управа мисије Уједињених нација на Косову
КПИЖ – Комисија за проналажење и идентификацију жртава
ЈИРЗ – Јединица за истрагу ратних злочина